

FARMAKOTERAPIE V TĚHOTENSTVÍ

Kategorie rizik podávání léčiv v těhotenství

I.

- ✓ **USA** - rozděluje léčiva do pěti skupin (A, B, C, D, X)
- ✓ léčiva obsažená v první skupině A lze považovat za prokazatelně bezpečná po celou dobu těhotenství
- ✓ léčiva obsažená ve skupině X lze považovat za prokazatelné teratogeny
- ✓ **AUSTRÁLIE** - stejné dělení, ale podskupinu B dělí ještě na podskupiny B1, B2 a B3

Kategorie rizik podávání léčiv v těhotenství II.

- ✓ **NĚMECKO** - rozlišuje celkem 11 podskupin rizika
- ✓ léčiva zařazená v německé klasifikaci do podskupiny 11 lze považovat za prokázané teratogeny

Kategorie rizik podávání léčiv v těhotenství III.

- ✓ kategorizování účinných látek **slouží jako základní pomůcka** při hledání odpovědi na otázku, zda je riziko podání léku v těhotenství vysoké nebo ne
- ✓ vždy je **důležité posuzovat celou situaci komplexně** a brát v úvahu předpokládaný vývoj nemoci bez léčby a riziko nepodání léčiva pro matku i plod, předpokládanou délku léčby a předpokládanou dávku

Teratogenní působení léčiv I.

- ✓ 1956 **thalidomid (Contergan)** byl používán k mírnění ranní nevolnosti u těhotných žen
- ✓ postiženo více než 10 000 dětí
- ✓ malformace se projevovaly především jako „**fokomelie**“, tj. ageneze horních nebo dolních končetin
- ✓ dávka vyvolávající malformace je u člověka velmi nízká (kolem 0,1 mg/kg), kdežto u většiny zvířecích druhů je nesrovnatelně vyšší (20 – 300 mg/kg).

Teratogenní působení léčiv II.

- ✓ **placenta hlodavců je morfologicky odlišná** od lidské placenty. Riziko teratogenního účinku léčiva je u člověka zvýšené v případě, že byl prokázán v pokuse na zvířeti.
- ✓ **období před implantací** = prvních 14 dní po početí je charakteristické velmi malou citlivostí k teratogennímu působení léčiv. Buď dojde k ukončení těhotenství, nebo se plod vyvíjí dále teratogenem neovlivněn = „**vše nebo nic**“.

Teratogenní působení léčiv III.

- ✓ **období po implantaci** (organogeneze) = 15. – 55. den těhotenství - je u člověka nejkritičtější období embryonálního vývoje. S výjimkou prvních 14 dní je proto u člověka nutno považovat 1. trimestr těhotenství za kritické období z hlediska podávání léčiv.
- ✓ **fetální období** = 3. měsíc až porod - již nedochází k výrazným morfológickým malformacím, ale spíše k funkčnímu poškození, které se může projevit až v průběhu psychomotorického vývoje jedince (poškození CNS)

Faktory určující prostup léčiv placentou a působení léčiv na plod I:

Fyzikálně – chemické vlastnosti léčiva :

- ✓ **liposolubilita a stupeň ionizace** – snadno pronikají lipofilní a neionizovaná léčiva (thiopental x sukcinylcholin)
- ✓ **velikost molekuly** – snadno pronikají placentou léčiva o molekulové hmotnosti 250 – 500, léčiva s molekul. hmotností nad 1000 pronikají placentou velmi obtížně (insulin, heparin)

Faktory určující prostup léčiv placentou a působení léčiv na plod II:

- ✓ množství léčiva, které se dostane do plodu
- ✓ distribuce léčiv do různých fetálních tkání
- ✓ stupeň vývoje placenty a plodu v době expozice léčivu

Mechanismus účinku:

- ✓ mnohdy nedostatečně objasněný a provděpodobně multifaktoriální
- ✓ **jednorázová intrauterinní expozice léčivu**, př: thalidomid zasahuje do vývoje končetin a to i při krátkodobé expozici plodu, tato expozice musí nastat v kritickém období pro vývoj končetin
- ✓ **dlouhodobá intrauterinní expozice** může vést ke kumulativním účinkům léčiva, může postihnout více orgánů plodu, podle toho kterými stadii vývoje orgány zrovna procházejí a jak jsou zranitelné

Transplacentární kancerogeneze:

- ✓ některé léky mohou po podání v těhotenství vyvolat u plodu **nádorové bujení**
- ✓ někdy k němu může dojít bezprostředně po porodu, někdy se může projevit až se značným zpožděním; př: **diethylstilbestrol** způsobil adenokarcinom vaginy nebo děložního čípku až po pubertě, dále: **karbamáty**, **alkylnitrosomočoviny**, **polykondenzované aromatické uhlovodíky** (př: benzpyren), **aflatoxin**

ANTIBIOTIKA V TĚHOTENSTVÍ

ANTIBIOTIKA V TĚHOTENSTVÍ

Peniciliny, Cefalosporiny

- ✓ na obě skupiny se všeobecně nahlíží jako na **bezpečné během těhotenství**
- ✓ byly užívány velkým počtem těhotných žen, aniž bylo pozorováno jakékoli prokázané zvýšení frekvence malformací či jiných přímých či nepřímých škodlivých účinků na plod

ANTIBIOTIKA V TĚHOTENSTVÍ

Karbapenemy (imipenem), monobaktamy (aztreonam)

- ✓ obecně přijímané jako **bezpečné během těhotenství**
- ✓ u lidí nejsou provedeny studie
- ✓ u zvířat nemají teratogenní účinky
- ✓ na rozdíl od penicilinů a cefalosporinů, nebyly vyzkoušeny na tak velkém souboru pacientů

ANTIBIOTIKA V TĚHOTENSTVÍ

Makrolidy

- ✓ obecně přijímané jako **bezpečné během těhotenství**
- ✓ **clarithromycin vykazuje v experimentu vyšší toxicitu** než ostatní makrolidy – kardiovaskulární abnormality, rozštěp patra, fetální růstová retardace
- ✓ **spiramycin je indikován pro léčbu toxoplazmózy** u žen v průběhu těhotenství

ANTIBIOTIKA V TĚHOTENSTVÍ

Trimethoprim, cotrimoxazol (sulfamethoxazol a trimethoprim)

- ✓ **kontraindikovány během celého těhotenství**
- ✓ prokázána teratogenita a embryotoxicita u zvířat

ANTIBIOTIKA V TĚHOTENSTVÍ

Linkosamidy (linkomycin, klindamycin)

- ✓ obecně přijímané jako **bezpečné během těhotenství**, přesto se smí podávat jen ze zvlášť závažných důvodů a někdy jsou relativně kontraindikovány
- ✓ nemají teratogenní účinky u zvířat

ANTIBIOTIKA V TĚHOTENSTVÍ

Chloramfenikol

- ✓ **kontraindikován v 1. trimestru** pro možný cytotoxický nebo mutagenní účinek **a ve 3. trimestru** vzhledem k riziku Gray syndromu u novorozenců, kteří nemají vyvinutý konjugační systém kyseliny glukuronové, nutný pro degradaci a detoxikaci chloramfenikolu (šedá cyanóza doprovázená zvracením, ochablost, hypotermie, šedé zbarvení, šok a kolaps)
- ✓ ve 2. trimestru lze podat pouze u závažných infekcí, které nelze léčit jinak

ANTIBIOTIKA V TĚHOTENSTVÍ

Aminoglykosidy

- ✓ **kontraindikovány během celého těhotenství**
pro toxicitu VIII. hlavového nervu - ve vnitřním uchu poškozují smyslové buňky vestibulárního aparátu a sluchového orgánu
- ✓ mohou být teratogenní

ANTIBIOTIKA V TĚHOTENSTVÍ

Tetracykliny

- ✓ **kontraindikovány během celého těhotenství**
- ✓ mohou se ukládat **v zubech** plodu a vést k fluorescenci, diskoloraci a dysplázii skloviny
- ✓ mohou se ukládat i **do kostí**, kde mohou vyvolat vznik deformací nebo inhibici růstu kostí

ANTIBIOTIKA V TĚHOTENSTVÍ

Chinolony

- ✓ **kyselina nalidixová a kyselina oxolinová jsou kontraindikovány během 1. trimestru gravidity**, ve 2. a 3. trimestru je lze podávat jen po velmi pečlivém zvážení
- ✓ **fluorované chinolony jsou kontraindikovány po celou dobu těhotenství** pro poškození vývoje chrupavek nosných kloubů (artropatie)

ANTIBIOTIKA V TĚHOTENSTVÍ

Nitroimidazoly

- ✓ jsou **kontraindikovány v 1. trimestru**; jsou to známé mutageny u bakterií a karcinogeny u hlodavců
- ✓ použití během 2. a 3. trimestru může být akceptováno pokud jiná látka selhala v eradikaci Trichomonózy

Hypertermie v těhotenství

Léčba chřipky a nachlazení

Hypertermie

Hypertermie je stav, kdy dochází k nefyziologickému zvýšení tělesné teploty

U člověka se jedná o stavy, kdy je teplota vyšší než 37 °C

Příčiny:

- virové a bakteriální onemocnění (zarděnky, chřipka, nachlazení...)
- vyčerpání organismu (delší cvičení, běh,...)
- pobyt v horkém prostředí (sauna, horká koupel, úpal)

Hypertermie - teratogen

U hypertermie existuje prokazatelná závislost mezi výškou teploty a možným teratogenním efektem.

Při vyšší teplotě a jejím dlouhodobém působení dochází k výraznému zvýšení rizika potratu.

Při mírnějším zvýšení teploty a dojde-li k němu v kritickém období vývoje, může hypertermie způsobit vrozené vývojové vady.

Hypertermie - teratogen

Ke vznikům defektů a poškození dochází při zvýšení tělesné teploty o 2 - 2,5 °C nad fyziologickou hodnotu tělesné teploty.

Pokud zvýšení teploty trvá déle než jednu hodinu, riziko vzniku vad se také zvyšuje.

Výskyt vrozených vývojových vad po expozici vyšší teploty v rizikových obdobích těhotenství

Encefalokéla	3 – 4 týden těhotenství
Mikroftalmie	4 – 7 týden těhotenství
Rozštěpy rtu	4 -7 týden těhotenství
Mikrocefalie	18 – 26 týden těhotenství
Srdeční vady	5 – 6 týden těhotenství
Talipes equinovarus	7 – 20 týden těhotenství
Polydaktylie	7 – 15 týden těhotenství

Hypertermie - teratogen

Infekční agens, která jsou prokazatelně teratogenní:

- virus způsobující zarděnky
- cytomegaloviry
- onemocnění způsobené parazitem toxoplasma gondii

Agens, u kterých nebylo s určitostí prokázáno, že působí teratogenně:

- chřipkový virus
- nachlazení virového původu

Kdy zahájit léčbu?

Při teplotě organismu vyšší než 39 °C by měla být neprodleně zahájena terapie!

Prokázalo se, že daleko větší riziko hrozí při neléčené vysoké teplotě než při podávání antipyretik!

Možnosti léčby

Nejčastěji používaná léčiva:

paracetamol

ibuprofen

kyselina acetylsalicylová

naproxen

diklofenak

paracetamol (Paralen, Panadol, Medipyrin)

- Paracetamol prochází placentou
- Po jeho podávání nebylo v průběhu prvního trimestru zaznamenáno zvýšené riziko malformací ani nežádoucích účinků
- Doporučené bezpečné dávkování 3 x denně 500 mg
- Lze doporučit tablety i čípky
- Riziko hrozí pouze při předávkování matky, protože hrozí selhání jater plodu

ibuprofen (Ibalgin, Nurofen, Brufen)

- Při krátkodobém užívání ibuprofenu v prvním a druhém trimestru je výskyt nežádoucích účinků i možnost vzniku vývojových vad velmi malá
- Zvýšený výskyt perzistující pulmonární hypertenze u novorozence a vyšší pravděpodobnost potratu pouze při jeho pravidelném a dlouhodobém užívání
- Ve třetím trimestru je třeba vyšší opatrnosti, obzvláště pak v období předpokládaného porodu
- Je-li nutné podávat v těhotenství léčivo ze skupiny NSAIDs se silným antipyretickým účinkem, je ibuprofen lékem první volby
(*doporučuje se upřednostnit jej před kys. acetylsalicylovou*)
- Může být použit u hypertermie nereagující na paracetamol

kyselina acetylsalicylová (Acylpyrin, Anopyrin, Superpyrin, Aspirin)

- Podezření na teratogenní účinky kyseliny acetylsalicylové podávané ve středně vysokých dávkách v průběhu II. a III. trimestru (500-1300 mg / den) se nepotvrdilo
- Nežádoucí účinky kyseliny acetylsalicylové plynou z inhibice cyklooxygenázy a s následnou sníženou produkcí prostaglandinů
- Při užívání v době třetího trimestru může u plodu dojít k předčasnému uzavření ductus arteriosus, k prodloužení těhotenství a zvýšení rizika krvácení během porodu jak u matky, tak u novorozence

naproxen (Nalgesin)

- Ačkoliv bývá primárně používán pro terapii zánětlivých onemocnění, může být v některých případech užíván jako antipyretikum.
- Naproxen prochází placentou
- U naproxenu, jako u jediného zástupce ze skupiny NSAIDs, byl prokázán při užívání ženami v těhotenství zvýšený výskyt rozštěpů patra u novorozenců
- Kontraindikace po celou dobu těhotenství

Shrnutí

Název léčiva	1. trimestr	2. trimestr	3. trimestr	období před porodem
Acetylsalicylová kys.	NE	NE	KI	KI
Diklofenak	KI	NE	NE	KI
Ibuprofen	NE	ANO	ANO	KI
Naproxen	KI	KI	KI	KI
Paracetamol	ANO	ANO	ANO	ANO

Chřipka a nachlazení

Nepředstavuje pro ženu ani pro dítě extrémně vysoké riziko, ale právě skutečnost že se ženy léčí sami může představovat nebezpečí.

Rizikovým faktorem v těhotenství jsou:

1. hypertermie
2. dlouhotrvající a dráždivý kašel je vyčerpávající faktorem pro celý organismus matky
3. rýma může být komplikována např. záněty vedlejších nosních dutin

Vitamínové přípravky

- denní dávka vitamínu C by v těhotenství neměla překročit 500 mg
- nedoporučují se rozpustné (effervescentní tablety), jelikož mohou vyvolat podráždění žaludku
- měly by být užívány jen ty multivitamínové přípravky, které jsou primárně určeny k užívání v těhotenství

Rostlinné přípravky

Je třeba upozornit na skutečnost, že názory, že vše rostlinné a přírodní je bezpečné pro těhotné ženy, jsou již dávno překonány!

Na bolesti v krku často doporučovaná šalvěj se v době těhotenství nesmí užívat! Šalvěj byla shledána jako škodlivá pro plod a může mít teratogenní efekt!

Těhotná pacientka by se měla poradit s lékárníkem i při výběru čajové směsi (průduškové nebo proti kašli).

Bezpečné je např. užívání lipového čaje, meduňky, jitrocele.

Echinaceu lze krátkodobě užívat, některé lihové extrakty však obsahují relativně vysoký obsah alkoholu.

„Léčba“ rýmy

- Nosní dekonescence - lze použít oxymetazolin (Nasivin, Oxamet), xylometazolin (Olynth, Otrivin), nafazolin (Sanorin)
- jakýmkoliv místním přípravkům (nosní kapky, spreje) se dává přednost před celkovou léčbou (tablety)
- přípravky by se neměly používat déle než 1 týden
- přípravkům se musí vyhnout těhotné ženy se zvýšeným krevním tlakem!
- nosní spreje se obecně pokládají za vhodnější a šetrnější než nosní kapky
- všechny přípravky vysušují nosní sliznici, i když občas je v reklamě uváděn opak!

„Léčba“ rýmy

ANO

Bezpečnou léčbu rýmy představují různé spreje s mořskou vodou (např. Sterimar), vincentkou (Vncentka spray), nebo Pinosol nosní kapky a mast s obsahem silic.

NE

Existují také léky dostupné v tabletové formě. Příkladem jsou přípravky Modafen, Nurofen stopgrip, Paralen plus, Coldrex apod. Tyto obsahují kombinace několika látek tlumících rýmu, kašel a vysokou teplotu. Používání kombinací více látek se v těhotenství nepovažuje za ideální a obecně se nedoporučují.

Léčba kašle - antitusika

- lze použít dextromethorphan (obsažen v přípravku Humex sirup, Robitussin antitusikum sirup)
- kodein je považován v této indikaci také za bezpečné léčivo
- přípravky s obsahem butamirátu (Tussin, Sinecod) lze krátkodobě používat s výjimkou I. trimestru, kdy jejich podání kontraindikováno
- u ostatních léčiv neexistuje dostatek zkušeností a výrobci je nedoporučují pro těhotné ženy

Léčba kašle - expektorancia

ANO

Při závažnějších projevech kašle a silném zahlenění představuje poměrně bezpečnou variantu léčby podávání acetylcysteinu (ACC long, ACC 200, NAC AL 600)

Na doporučení lékaře lze po omezenou dobu užívat také přípravky obsahující bromhexin, ambroxol

NE

Naopak guajfenesin (např. Codrex broncho sirup, Guajacuran tbl.) se nesmí používat v prvním trimestru a nedoporučuje se ani v dalších obdobích těhotenství

Bolest v krku

ANO

- lze doporučit tridekanamin adipát (Septisan pastilky), chlorhexidin (Septofort pastilky)
- vhodný a u silnějších bolestí často používaný je fusafungin (Bioparox sprej), který aplikuje čtyřikrát denně do dutiny ústní
- salinická kloktadla (Vincentka, práškové kloktadlo)

NE

- vyhýbat se přípravkům obsahujícím lokální anestetikum, což jsou látky znecitlivující, používané k tlumení silnějších bolestí v krku (Drill pastilky, Strepsils plus pastilky, Orofar pastilky, Septolete)
- nesmí se používat přípravky s jodovaným povidonem (Jox, jodglycerin)
- přípravky obsahující šalvěj

Více informací naleznete na www.safebryo.cz

Děkuji Vám za pozornost.

Děkuji za Vaši pozornost